

اثرات متقابل اشعه UV-B و خشکی بر برخی فرآیندهای فیزیولوژیکی دو رقم
کدو (*Cucurbita pepo L.*)

نوبرحاجی حسینلو^{۱*}، سیاوش حسینی سرقین^۲ و رشیدجامعی^۲

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده علوم، گروه زیست شناسی، دانشگاه ارومیه

۲- هیات علمی، دانشکده علوم، گروه زیست شناسی، دانشگاه ارومیه

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۸/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۲/۱

چکیده

موضوع تحقیق حاضر، مطالعه‌ی اثر تنش خشکی، اشعه‌ی UV-B و اثرات ترکیبی تنش‌های UV-B و خشکی بر روی دو رقم گیاه کدو (مشهدی و همدانی) می‌باشد. گیاهان کدو به مدت ۱۴ روز با دوره‌ی ۱۶ ساعت روشنایی و هشت ساعت تاریکی و در دمای °C ۲۲/۲۶ (شب/روز)، میزان رطوبت نسبی ۶۰٪ و شدت نور $150 \mu\text{mol.m}^{-2}.\text{s}$ کشت داده شدند، سپس گیاهان ۲۵ روزه به چهار گروه تقسیم شدند. گروه کنترل و سه گروه برای مطالعه در شرایط تنش UV-B هر روز به مدت ۳۰ دقیقه، تنش خشکی با ۲۵٪ ظرفیت زراعی خاک و ترکیب تنش‌های خشکی و اشعه‌ی UV-B. تیمارها به مدت ۱۴ روز اعمال شدند. نتایج نشان داد که طول ریشه و اندام هوایی، وزن تر و خشک ریشه و اندام هوایی، سطح کل برگ، تعداد برگ، محتوای نسبی آب برگ، محتوای کلروفیل a، کلروفیل b و کاروتنوئید، تحت تاثیر اشعه UVB، تنش خشکی و ترکیب دو تنش در مقایسه با گروه شاهد کاهش یافته-اند. اندازه‌گیری پارامترهای فیزیولوژیکی نشان داد که با این شرایط آزمایش، اشعه‌ی UV-B نسبت به تنش خشکی اثرات تنشی قوی‌تری بر روی رشد دانه‌رست‌های دو رقم کدو دارد. نتایج حاکی از این است که کاربرد توام دو استرس تابش UV-B و خشکی عملکرد سینترژیستی دارند و یکی از آنها می‌تواند تاثیرات بازدارندگی استرس دیگر را تحت شرایط خاک‌های خشک و نیمه خشک کاهش دهد.

واژگان کلیدی: تنش خشکی، رنگیزه‌های فتوسنتزی، گیاه کدو، محتوای نسبی آب برگ

* نویسنده مسئول: نوبرحاجی حسینلو، آدرس پست الکترونیکی: hnoobar@ymail.com

مقدمه

UV یا باید آن را تحمل کنند یا آن را خنثی کنند و یا از آن اجتناب کنند (۲۶). فوتون‌های UV انرژی کافی برای تخریب پیوندهای شیمیایی را به علت واکنش‌های شیمیایی دارا هستند که اثر بیولوژیکی اشعه ماورای بنفش هم به دلیل همین فرایند است (۲۴). تاثیر مستقیم تابش UV-B در گیاهان به شرح زیر است: اختلال در فتوسنتز II و به میزان کمتر فتوسیستم I، کاهش در فعالیتهای رویسکو، کاهش در تثبیت CO₂ و تکامل O₂، کاهش در محتوای نشاسته و کلروفیل (۱۰).

تغییرات ایجاد شده در مورفولوژی گیاهان توسط اشعه UV شامل تغییر در شکل برگ، افزایش شاخه‌های جانبی، کاهش میان گره‌ها، کاهش وزن، کاهش سطح برگ، کاهش بسامد روزنه‌ای و کاهش ارتفاع گیاه می‌باشد. اشعه UV با مهار تقسیم سلولی موجب کاهش رشد، تولید مثل و فتوسنتز در گیاه می‌شود (۲۰). پژوهشگران ثابت کردند که کاهش در فتوسنتز ناشی از افزایش UV-B زمانی که گیاهان قبل از اشعه UV-B دوره خشکی را طی کرده باشند نسبت به زمانی که گیاهان تحت تاثیر تنش خشکی قرار نگرفته بودند ناچیز خواهد بود. آن‌ها عنوان کردند که گیاهانی که تنش خشکی را تجربه کرده‌اند غلظت‌های بالاتری از ترکیبات جاذب UV مثل فلاونوئیدها را جمع کرده و حفاظت بیشتری را در برابر اشعه UV-B برای گیاه ایجاد می‌کنند (۳۹). برخی از پژوهش‌ها رابطه متقابل بین تنش خشکی و پرتو UV-B را در گیاهان ثابت کرده است. به عنوان مثال این پرتوها می‌توانند شدت تنش خشکی را در گیاهان از طریق کاهش میزان از دست دادن آب گیاه با کاهش هدایت روزنه‌ای و سطح برگ کاهش داده و بتاخیر اندازند (۳۲). کدو با نام علمی (*Cucurbita pepo L.*) متعلق به خانواده کدو (*Cucurbitaceae*) می‌باشد. این گیاه یک ساله با ساقه‌های خوابیده روی سطح خاک و به قطر تقریبی ۱۰ میلی متر با کرک‌های زبر، برگ‌های تخم‌مرغی پهن و به بزرگی ۱۵ تا ۳۰ سانتی‌متر، در قاعده قطبی و به اشکال مختلف لبدار

شرایط نامناسب محیطی زنده و غیرزنده که زندگی موجودات زنده را تحت تاثیر قرار می‌دهد اصطلاحاً تنش گفته می‌شود و به مقاومت موجودات زنده در برابر تنش‌های محیطی، مقاومت به تنش گفته می‌شود (۱۳). از نظر ترنر به شرایطی که در نتیجه آن، رطوبت موجود در خاک به نقطه‌ای می‌رسد که گیاه قادر به جذب آب با سرعت کافی برای جبران تعرق نباشد، خشکی می‌گویند (۴۳). در تنش خشکی محتوای نسبی آب گیاه (RWC) کاهش می‌یابد که باعث کاهش فشار تورگر سلول‌ها شده و سلول‌ها چروکیده می‌شوند. کاهش فشار تورگر سلول‌ها بر روی توسعه سلولی و در نهایت بر روی رشد کل گیاه اثر می‌گذارد. مطالعات نشان داده که ABA می‌تواند به عنوان یک سیگنال مولکولی برای کاهش رشد برگ در شرایط تنش خشکی در گیاه عمل کند (۴۶). میزان کلروفیل در گیاهان زنده یکی از فاکتورهای مهم در حفظ ظرفیت فتوسنتزی است (۲۳). اولین اثر ظاهری خشکی بر روی گیاهان، اندازه کوچکتر و تعداد کمتر برگ‌ها و یا ارتفاع کمتر گیاه می‌باشد. تنش خشکی از طریق کاهش سطح برگ، کاهش سنتز پروتئین و کلروفیل سبب تقلیل فتوسنتز می‌گردد. تنش خشکی بطور مستقیم بر فتوسنتز اثر گذاشته و بطور غیرمستقیم ورود دی‌اکسیدکربن به داخل روزنه‌ها را کاهش می‌دهد. انتقال مواد فتوسنتزی نیز تحت تاثیر تنش خشکی کاهش یافته که این عامل باعث محدود شدن فتوسنتز، رشد و عملکرد گیاه می‌گردد (۱۸ و ۲۲).

پرتوهای فرابنفش ۸ تا ۹ درصد طیف خورشید را شامل می‌شوند و به سه باند (UV-A ۳۲۰-۴۰۰nm) و (UV-B ۲۸۰-۳۲۰nm) و (UV-C ۲۰۰-۲۸۰nm) تقسیم می‌شوند که به دلیل داشتن طول موج پایین نسبت به نور مرئی دارای انرژی زیادی برای نفوذ به بافت‌ها می‌باشند. در میان موجودات زنده گیاهان به دلیل احتیاج اجتناب‌ناپذیرشان به نور برای انجام فتوسنتز، بیشتر تحت تاثیر پرتوهای فرابنفش قرار می‌گیرند و آسیب‌پذیرتر هستند (۱۱). گیاهان در برابر اشعه

ی ۶۰ سانتی‌متری قرار داده شدند و برای تیمار خشکی پس از تعیین ظرفیت زراعی خاک، گیاهان با ۲۵ درصد ظرفیت زراعی خاک آبیاری شدند. برای تعیین تیمارهای مقدار آب در هر گلدان، ابتدا مقدار ۴۰۰۰ گرم خاک در داخل آون در درجه حرارت ۱۰۳ درجه سانتی‌گراد قرار داد شد و پس از ۴۸ ساعت توزین شد و وزن خاک خشک تعیین شد. سپس خاک خشک شده در گلدانی ریخته شد و به آرامی و تا حد اشباع آب به آن اضافه شد و پس از خارج شدن کامل آب ثقلی، گلدان توزین شد. پس از کسر وزن گلدان و خاک خشک مقدار آب نگهداری شده در ظرفیت زراعی تعیین شد و تیمارهای مختلف بر این اساس محاسبه شدند (۱). ارتفاع گیاهان شاهد و تیمار پس از برداشت اندازه‌گیری شدند.

اندازه‌گیری سطح برگ: با استفاده از دستگاه اسکنر و نرم افزار کامپیوتری *Flächenberechnung-einer-sw-Grafik* محاسبه شد. بقیه نمونه‌ها برای آزمایشات بیوشیمیایی در فریزر ۸۰- درجه‌ی سانتی‌گراد تا زمان انجام آزمایش نگهداری شدند (۲).

اندازه‌گیری محتوای نسبی آب برگ (RWC): محتوای نسبی آب برگ از روش (Wheatherley 1950) محاسبه شد. محتوای نسبی آب برگ = (وزن تر - وزن خشک) / (وزن اشباع شده - وزن خشک) × ۱۰۰ (۴۵).

اندازه‌گیری رنگی‌های کلروفیل و کاروتنوئید: ۰/۱ گرم از وزن تر برگ به همراه ۵ میلی لیتر استون ۱۰۰ درصد در هاون چینی ساییده شد. عصاره‌ی حاصل به مدت ۱۰ دقیقه در ۲۵۰۰ دور سانتی‌فرز شد. سپس جذب فاز بالایی هر یک از نمونه‌های سانتی‌فرز شده توسط اسپکتروفتومتر UV/Vis (WPA S 2100, UK) در طول موج‌های ۶۶۲ نانومتر، ۶۴۵ نانومتر و ۴۷۰ نانومتر خوانده شد (۲۹). برای محاسبه‌ی کلروفیل a، کلروفیل b و کاروتنوئیدها بر حسب میکروگرم در گرم وزن تر از فرمول‌های زیر استفاده شد (A میزان جذب

با لبه‌های نوک‌دار، سطح برگ‌های پوشیده از کرک‌های زبر، گل‌های زرد پر رنگ و تک جنس می‌باشد (۱۲).

امروزه در کنار استفاده غذایی از کدو، برخی خصوصیات دارویی و درمانی آن نظیر ضدباکتریایی، ضدسرطانی، آنتی-اکسیدانی و حفاظت کبدی نیز مدنظر می‌باشد (۳۳). هدف ما در این پژوهش این است تاثیر اشعه UV-B، تنش خشکی و اثرات توأم دو تنش را بر روی برخی پارامترهای فیزیولوژیکی در دو رقم گیاه کدو (مشهدی و همدانی) بررسی کنیم تا تاثیر بر همکنش دو تنش نسبت به هم را در گیاه کدو بیابیم.

مواد و روش‌ها

بذرهای جمع‌آوری شده توسط مرکز تحقیقات کشاورزی ارومیه شناسایی شدند و سپس این بذرها به مدت ۱۰ دقیقه با محلول هیپوکلریت سدیم ۱۰ درصد ضدعفونی شدند و برای جوانه زنی در داخل پتری‌دیش قرار گرفتند (۲). رطوبت از طریق کاغذ صافی‌های خیس شده با آب مقطر تامین شد. بعد از دو روز حدود ۹۵ درصد بذرها جوانه زدند. خاک مورد استفاده برای گلدان‌ها همراه با ماسه با نسبت ۵:۱ به مدت ۴ ساعت در درجه حرارت ۱۲۱ درجه سانتی‌گراد اتوکلاو ضدعفونی شد (۲). بذرهای جوانه زده در ۶۰ گلدان قرار گرفتند و گیاهان در اتاق‌هایی با شرایط نوری ۱۶ ساعت روشنایی و ۸ ساعت تاریکی و در دمای °C ۲۲/۲۶ (شب/روز)، میزان رطوبت نسبی ۶۰٪ و شدت نور $\mu\text{mol}\cdot\text{m}^{-2}\cdot\text{s}^{-1}$ ۱۵۰ رشد کردند و به طور متناوب با محلول نیم قدرت هوگلند و آب مقطر آبیاری شدند. بعد از ۲۵ روز از رشد گیاهان در شرایط محیطی یکنواخت، گلدانها به چهار گروه تقسیم شدند: ۱۵ گلدان به عنوان شاهد، ۱۵ گلدان برای تیمار خشکی، ۱۵ گلدان برای تیمار اشعه UV-B و ۱۵ گلدان برای تیمار توأم UV-B و خشکی مورد استفاده قرار گرفتند. برای تیمار UV-B گیاهان به مدت ۱۴ روز و روزانه به مدت نیم ساعت در زیر اشعه UV-B که منبع آن دو لامپ (LF-215. 312nm) (2(15w) بود در فاصله

خوانده شده در هر طول موج توسط اسکپتروفوتومتر می باشد).

$$Chl_a = 11.75 A_{662} - 2.350 A_{645}$$

$$Chl_b = 18.61 A_{645} - 3.960 A_{662}$$

$$C_{X+C} = 1000 A_{470} - 2.270 Chl_a - 81.4 chl_b / 227$$

اندازه‌گیری وزن تر و خشک ریشه و برگ: پس از برداشت ریشه، ساقه و برگ گیاهان مربوط به یک گلدان جداسازی و با آب شستشوداده شدند و پس از خشک کردن نمونه‌ها وزن تر آن‌ها با استفاده از ترازوی دیجیتال با دقت ۰/۰۰۱ اندازه‌گیری شدند. سپس نمونه‌ها در دمای ۷۰ درجه سانتی-گراد به مدت ۴۸ ساعت قرار داده شدند. پس از مدت زمان ذکر شده وزن خشک نمونه‌ها اندازه‌گیری شدند (۳).

تجزیه و تحلیل آماری: تمام سنجش‌ها در سه تکرار و در یک طرح کاملا تصادفی انجام شد و آنالیز داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS سری ۲۱، آزمون واریانس یک طرفه (ANOVA) و آزمون توکی در سطح احتمال آماری $p < 0.05$ انجام گرفت (۱۶).

نتایج

همانطور که داده‌ها نشان می‌دهد پاسخ گیاهان به یک استرس تنها به طور چشمگیری با پاسخ کاربرد همزمان دوتش متفاوت است. در هر دو رقم تابش UV-B به طور چشمگیری باعث کاهش کلروفیل a و b، کاروتنوئیدها، طول ریشه و ساقه و سطح برگ شد ولی تاثیر چشمگیری بر RWC، وزن تر و خشک ریشه و اندام هوایی و تعداد برگ نداشت. تنش خشکی به طور چشمگیری، وزن تر و خشک ریشه و اندام هوایی و تعداد برگ را کاهش داد ولی تاثیر چشمگیری بر دیگر فاکتورها نداشت. وقتی تنش UV-B و خشکی ترکیب می‌شود انتظار داشتیم اثرات آسیب در مقایسه با یک استرس تنها کاهش یابد.

طول ریشه و طول اندام هوایی: نتایج حاصل از اندازه‌گیری طول ریشه و ساقه در جدول شماره ۱ نشان داده شده است. براساس نتایج به دست آمده از این تحقیق، اشعه‌ی UV-B و تنش خشکی و توام UV-B و خشکی باعث کاهش رشد طولی ساقه و ریشه شدند. کاهش طول ریشه در رقم مشهدی در همه تیمارها نسبت به شاهد معنی‌دار بود و بیشترین کاهش مربوط به تیمار UV-B بود و در رقم همدانی این کاهش تنها در تیمار توام نسبت به شاهد معنی-دار بود. طول اندام هوایی نیز در رقم مشهدی در همه تیمارها کاهش معنی‌داری داشت و در رقم همدانی نیز همه تیمارها کاهش معنی‌داری داشت و بیشترین کاهش مربوط به تیمار UV-B بود.

۱- وزن تر و خشک ریشه و اندام هوایی: وزن تر و خشک ریشه و اندام هوایی در تیمارهای مختلف در مقایسه با نمونه های UV-B، خشکی و توام کاهش مشخصی نشان داد که در هر دو رقم این کاهش در مقایسه با شاهد معنی-دار بود و در هر دو رقم بیشترین کاهش مربوط به تیمار خشکی بود. وزن تر و خشک اندام هوایی نیز در هر سه تیمار در مقایسه با شاهد کاهش معنی‌داری داشت و بیشترین کاهش مربوط به تیمار خشکی بود (جدول ۲).

۲- سطح برگ و تعداد برگ: در مطالعات ما مشخص شد که سطح برگ و تعداد برگ در هر سه تیمار کاهش یافت و این افزایش نسبت به نمونه‌های شاهد معنی‌دار بود. در هر دو رقم بیشترین کاهش تعداد برگ مربوط به تیمار خشکی بود و بیشترین کاهش سطح برگ مربوط به تیمار توام بود (جدول ۳).

۳- محتوای نسبی آب گیاه (RWC): بررسی RWC برگ در گیاهان شاهد و تیمار نشان داد که در کلیه تیمارها به خصوص در شرایط خشکی کاهش معنی‌داری نشان داد و همانطور که داده‌ها نشان می‌دهد RWC تنش توام در مقایسه با تنش خشکی بیشتر است (جدول ۳).

جدول ۱- تاثیر تیمار UV-B، خشکی و ترکیب آنها در طول ریشه و طول ساقه در گیاهان کدو

رقم	تیمار	طول ریشه (cm)	طول ساقه (cm)
مشهدی	شاهد	25.83 ± 0.166 ^a	30.166 ± 0.440 ^a
	UV-B	20.00 ± 0.288 ^c	2.00 ± 0.288 ^b
	خشکی	24.50 ± 0.288 ^b	24.50 ± 0.288 ^b
	UV-B+خشکی	15.500 ± 0.288 ^d	23.00 ± 0.288 ^b
همدانی	شاهد	20.00 ± 0.115 ^a	29.50 ± 0.288 ^a
	UV-B	19.13 ± 0.088 ^a	20.00 ± 0.288 ^d
	خشکی	19.50 ± 0.288 ^b	25.46 ± 0.145 ^b
	UV-B+خشکی	15.00 ± 0.288 ^b	24.00 ± 0.057 ^c

مقایسه میانگین‌ها بر اساس آزمون دانکن انجام گرفته و حروف غیرمشابه بیانگر اختلاف معنی‌دار ($P < 0.05$) می‌باشد. (Mean ± SE, n=3)

جدول ۲- تاثیر تیمار UV-B، خشکی و ترکیب آنها در وزن تر و خشک اندام هوایی در گیاهان کدو

رقم	تیمار	وزن تر اندام هوایی (g/plant)	وزن خشک اندام هوایی (g/plant)
مشهدی	شاهد	21.00 ± 0.288 ^a	1.81 ± 0.008 ^a
	UV-B	11.00 ± 0.288 ^b	0.920 ± 0.011 ^b
	خشکی	8.66 ± 0.088 ^c	0.66 ± 0.017 ^c
	UV-B+خشکی	10.00 ± 0.288 ^b	0.63 ± 0.008 ^c
همدانی	شاهد	19.00 ± 0.288 ^a	1.48 ± 0.035 ^a
	UV-B	10.00 ± 0.288 ^b	0.833 ± 0.016 ^b
	خشکی	7.66 ± 0.166 ^c	0.633 ± 0.020 ^c
	UV-B+خشکی	9.00 ± 0.288 ^b	0.633 ± 0.020 ^c

مقایسه میانگین‌ها بر اساس آزمون توکی انجام گرفته و حروف غیرمشابه بیانگر اختلاف معنی‌دار ($P < 0.05$) می‌باشد. (Mean ± SE, n=3)

در کلروفیل b در دو رقم این کاهش در همه تیمارها نسبت به شاهد معنی‌دار بود. کاهش در کاروتنوئیدها در رقم مشهدی تنها در تیمار UV-B و توام و در رقم همدانی تنها در تیمار UV-B نسبت به شاهد معنی‌دار بودند. در هر دو رقم بیشترین کاهش کلروفیل a، b و کاروتنوئیدها را در تیمار UV-B داشتیم (جدول ۴). در

۴- رنگی‌های فتوسنتزی (کلروفیل a، کلروفیل b، کاروتنوئیدها): آنالیز داده‌ها نشان داد که میزان رنگی‌های فتوسنتزی تحت تاثیر تنش UV-B، خشکی و توام کاهش یافت. در کلروفیل a در رقم همدانی این کاهش در همه تیمارها معنی‌دار بود ولی در رقم مشهدی تنها در تیمار UV-B و توام نسبت به شاهد معنی‌دار بودند ولی تیمار خشکی تاثیری بر میزان کلروفیل a نداشت.

جدول ۳- تاثیر تیمار UV-B، خشکی و ترکیب آنها در محتوای نسبی آب برگ، سطح کل برگ و تعداد برگ در گیاهان کدو

رقم	تیمار	محتوای نسبی آب برگ (%)	سطح کل برگ (cm ² /plant)	تعداد برگ (n/plant)
مشهدی	شاهد	61.33±0.666 ^a	265.66±0.666 ^a	9.700±0.028 ^a
	UV-B	53.66±0.440 ^b	212.66±2.33 ^c	8.300±0.057 ^b
	خشکی	36.00±0.288 ^d	230.00±1.15 ^b	5.63±0.088 ^d
	خشکی+UV-B	47.33±0.333 ^c	206.66±2.18 ^c	6.66±0.120 ^c
همدانی	شاهد	65.100 ±0.152 ^a	255.82±3.35 ^a	8.40± 0.057 ^a
	UV-B	60.33±0.600 ^b	200.00±2.88 ^c	7.66±0.044 ^b
	خشکی	34.00±0.577 ^d	225.00± 2.88 ^b	7.33±0.088 ^c
	خشکی+UV-B	52.66±0.440 ^c	195.00 ± 1.73 ^c	7.66±0.072 ^b

مقایسه میانگین‌ها بر اساس آزمون توکی انجام گرفته و حروف غیرمشابه بیانگر اختلاف معنی‌دار (P < 0.05) می‌باشد. (Mean ± SE, n=3)

جدول ۴- تاثیر تیمار UV-B، خشکی و ترکیب آنها در محتوای کلروفیل a، کلروفیل b و کاروتنوئید در گیاهان کدو

رقم	تیمار	کلروفیل a (µg/g Fw)	کلروفیل b (µg/g Fw)	کاروتنوئید (µg/g Fw)
مشهدی	شاهد	18.50± 0.288 ^b	7.86±0.881 ^a	4.76±0.881 ^a
	UV-B	13.086±0.289 ^a	4.54 ± 0.164 ^c	3.030±0.035 ^c
	خشکی	18.60±0.3055 ^b	6.93±0.145 ^b	4.1667±0.066 ^b
	خشکی+UV-B	17.56±28480 ^b	6.46±0.123 ^b	4.36±0.120 ^b
همدانی	شاهد	37.19±0.349 ^a	14.076±0.053 ^a	7.87±0.063 ^a
	UV-B	۱۹/۸۰±0.152 ^d	7.5833±0.19221 ^c	5.073±0.088 ^b
	خشکی	29.76 ±0.185 ^b	10.313±0.173 ^b	7.78±0.072 ^a
	خشکی+UV-B	27.63±0.384 ^c	10.60± 0.075 ^b	7.70±115 ^a

مقایسه میانگین‌ها بر اساس آزمون توکی انجام گرفته و حروف غیرمشابه بیانگر اختلاف معنی‌دار (P < 0.05) می‌باشد. (Mean ± SE, n=3)

در گیاهان دیگری نیز مشاهده شده برای مثال در پژوهشی روی گیاهان آفتابگردان، ذرت و دانه‌رست‌های چاودار مشاهده شده است ارتفاع گیاه با افزایش UV به طور معنی‌داری کاهش می‌یابد (۴۱) که گفته می‌شود به واسطه تخریب تنظیم‌کننده‌های رشد، ایندول استیک اسید (IAA) و تشکیل ترکیبات منع‌کننده رشد در اثر تابش است هم چنین فعالیت آنزیم‌های پراکسیداز که در نقش IAA-

هر دو رقم میزان کلروفیل a و b و کاروتنوئیدها در تیمار توام نسبت به تنش UV-B کمتر کاهش یافته بود که فرضیه سینرژیستی دو تنش را تأیید می‌کند.

تنش خشکی از طریق کاهش در رشد سلول، حجم سلول و تعداد سلول‌ها باعث کاهش در طول میانگروهی ساقه و در نهایت کاهش در ارتفاع گیاه می‌شود (۴۸). این کاهش

مریستمی در شرایط تنش باشد (۳۶ و ۴۹). علت اصلی کاهش سطح برگ این است که اشعه UV-B از تقسیم سلولی جلوگیری می‌کند این مورد در برگهای نخود (۱۵) گزارش شده است. کاهش در تقسیم سلولی بدلیل اکسیداسیون توبولین‌ها تحت تاثیر اشعه UV است که باعث تاخیر در تشکیل میکروتوبولها و کاهش میزان تقسیم می‌شود و یا اینکه اشعه UV مانع از رونویسی پروتئین‌های هیستون می‌شود و بدین طریق مانع تقسیم سلولی می‌گردد (۳۸ و ۱۹). کاهش سطح برگ تحت تاثیر اشعه UV-B، تنش خشکی و اثرات سینرژیستی تیمار توام در مطالعات روی نخودفرنگی (۳۲) و روی گیاه باقلا (۱۷) نیز گزارش شده است (۱۳). همچنین کاهش سطح برگ تحت تاثیر اشعه UV-B در کدو نیز مشاهده شده است (۳۷ و ۳۴). کاهش محتوای نسبی آب برگ در اثر تنش خشکی، دارای رابطه مستقیمی با محتوای رطوبتی خاک می‌باشد (۳۱). کاهش رشد و فعالیت ریشه و افزایش میزان تبخیر و تعرق از جامعه گیاهی از عوامل موثر در کاهش محتوای نسبی آب شناخته شده‌اند (۴۴). کاهش RWC در شرایط خشکی، تحت تاثیر اشعه UV-B و تیمار توام در دانه‌رست‌های گندم و دانه‌رست‌های جو گزارش شده است (۲۷ و ۹). پژوهشگرانی پیشنهاد کرده‌اند که کنترل RWC بوسیله تیمار UV-B به علت انگیزش سریع اسمولیت‌ها و پروتئین‌های استرس UV-B نسبت به آنهایی که بوسیله تیمار خشکی ایجاد می‌شود می‌باشد (۵). همچنین طی یک بررسی پیشنهاد شده است که تابش UV-B تاثیر خشکی را در گیاه آراییدوپسیس تالیانا بوسیله انگیزش سریع پروتئین‌ها و اسمولیت‌های سازگار تعادل می‌بخشد (۴۰). در حالت کلی پاسخ گیاهان در برابر اشعه UV با کاهش رنگیزه‌های فتوسنتزی (کلروفیل a، کلروفیل b و کاروتنوئیدها) همراه است. با

اکسیداز عمل می‌کنند باعث کاهش در انعطاف پذیری دیواره‌های سلولی شده و رشد منع می‌گردد (۳۵). اثرات افزایشی کاهش رشد در تنش توام در مطالعات روی گندم گزارش شده است (۲۷). کاهش وزن تر و خشک گیاه در شرایط خشکی را به دلیل کاهش کلروفیل و یا نقش آب در برانگیختگی و تنظیم آنزیم‌های فتوسنتزی و در نهایت کاهش کارایی فتوسنتز عنوان کردند (۵). این کاهش در شرایط خشکی را به دلیل کاهش انتقال عناصر غذایی از خاک به گیاه است (۱۱). یکی از عوامل کاهش در میزان وزن تر و خشک اندام هوایی تحت تیمارهای اشعه UV را اختلال در بیوسنتز و انتقال تنظیم کننده‌های رشد مانند IAA و جبریلین (GA) می‌دانند. این اختلال در انتقال هورمون‌ها رشد طولی ریشه را بیشتر تحت تاثیر قرار می‌دهد (۲۵). در تائید نتایج حاصل از این تحقیق، تحت تاثیر اشعه UV-B و تنش خشکی و تیمار توام این کاهش رشد در دانه‌رست‌های گندم نیز گزارش شده است (۲۸ و ۴۳). نتایج مربوط به تعداد برگ نشان داد که این صفت تحت تاثیر تنش خشکی قرار می‌گیرد. مقایسه میانگین سطوح مختلف تنش خشکی نشان داد که با کاهش پتانسیل آب تعداد برگ کاهش یافت. به نظر می‌رسد که خشکی روی تشکیل سلول‌های اولیه برگ و تمایز آن‌ها تاثیر گذاشته و سبب کاهش تعداد برگ می‌شود (۲۸). در نتایج مربوط به سطح برگ مشاهده کردیم که در تیمار خشکی و تابش UV-B کاهش معنی‌داری داشته است. در تیمار توام دو تنش اثر سینرژیستی داشتند چون از کاهش بیشتر سطح برگ ممانعت شده است. می‌توان گفت خشکی باعث کاهش سطح برگ از طریق کاهش فتوسنتز در برگها می‌شود. همچنین کاهش سطح برگ می‌تواند به دلیل اثرات ممانعتی خشکی در تقسیم سلولی بافت‌های

B و اثرات سینترژیستی تیمار توام بر روی گیاه بلوط گزارش شده است (۳۰). در نتیجه گیری از این تحقیق می توان گفت در بیشتر فاکتورها تاثیر منفی تنش توام UV-B و خشکی نسبت به تاثیر منفی تنش قوی تر، کمتر می باشد به عبارت دیگر دو تنش با یکدیگر به طور همیاری عمل می کنند تا تاثیر منفی تنش قوی تر را متعادل کنند. بیشتر محققان نیز به این نتیجه رسیده اند که هر دو استرس به طور همیاری عمل می کنند تا مکانیسم های حفاظتی ایجاد کنند (۵). چون که تنش خشکی و تابش UV-B مکانیسم های حفاظتی مشابهی ایجاد می کنند (۲۱). همچنین در این تحقیق تنش UV-B نسبت به تنش خشکی اثرات تنشی قوی تر ایجاد کرد. در مقایسه دو رقم در پارامترهای فیزیولوژیکی می توان گفت دو رقم تفاوت زیادی باهم نداشتند ولی با مقایسه برخی پارامترها مثل کلروفیل، کاروتنوئیدها و RWC می توان گفت رقم همدانی حساس تر بود چون این پارامترها در این رقم بیشتر کاهش یافتند.

مطالعه تاثیرات اشعه ی UV بر روی رنگیزه های فتوسنتزی نوعی جلبک سبز گزارش شد که کاهش میزان کلروفیل به دلیل ممانعت این اشعه از سنتز کلروفیل و تخریب پیش سازهای این رنگیزه ها می باشد (۶). از دلایل کاهش محتوای کلروفیل a و b در شرایط خشکی می توان گفت که با کاهش پتانسیل آب برگ، فعالیت کلروفیلاز به طور ناگهانی زیاد می شود (۱۴). گزارش شده است که کاروتنوئیدها می توانند طول موج های کوتاه نور را دریافت کنند و کاهش کاروتنوئیدها می تواند باعث تبدیل آن به اسیدآبسیزیک باشد که عموماً در استرس های محیطی مقدار اسیدآبسیزیک در گیاه افزایش می یابد (۷). در این پژوهش تابش UV-B نسبت به تنش خشکی تاثیر بیشتری بر روی کاهش رنگیزه های فتوسنتزی داشت. ترکیب تنش خشکی و اشعه UV-B باعث کاهش تاثیر منفی تابش UV-B در تیمار توام شد به عبارت دیگر دو تنش در تیمار توام اثر سینترژیستی داشتند. کاهش محتوای کلروفیل a و b در شرایط خشکی، تحت تاثیر اشعه ی UV-

References

- ۱- امیری ده اجمدی، س.، پارسا، م. و گنجعلی، ع.، ۱۳۸۹. تأثیر تنش خشکی در مراحل مختلف فنولوژی بر خصوصیات مورفولوژیک و اجزای عملکرد نخود (*Cicer arietinum L.*) در شرایط گلخانه. نشریه پژوهشهای زراعی ایران. جلد ۸، شماره ۱، ص: ۱۵۷-۱۶۶.
- ۲- حسینی، س.، کاراپتیان، ژ. و خارا، ج.، ۱۳۹۰. بررسی اشعه UV-B بر روی برخی پارامترهای ساختاری و فراساختاری در گیاه فلفل قلمی. نشریه علوم دانشگاه تربیت معلم. جلد ۹، شماره ۳، ص: ۴۸۵-۵۰۲.
- ۳- مهدویان، ک.، قربانلی، م.، منوچهری کلانتری، خ. و محمدی، غ.، ۱۳۸۵. تاثیر باندهای مختلف اشعه ماورای بنفش بر عوامل فیزیولوژیکی و ریخت شناسی فلفل (*Capsicum annum L.*). مجله زیست شناسی ایران. جلد ۱۹، شماره ۱، ص: ۴۳-۵۳.
- 4- Abdul-Hamid, A.F., Kubota, F.A. and M. Morokuma. (1990). Photosynthesis transpiration, dry matter accumulation and yield performance of mungbean plant in response to water stress. Journal of the Faculty of Agriculture. 1-2:81-92.
- 5- Alexiera, V., Sergier, I., Mapelli, S. and E. Karanove, (2001). The effect of drought and ultraviolet radiation on growth and stress marker in pea and wheat. Plant Cell and Environment. 24:1337-1344
- 6- Agrawal, S.B. (1992). Effects of supplemental UV-B radiation on photosynthetic pigment, protein and glutathione content in green algae. Environmental Botany. 32:137-143.
- 7- Allen, D.J., Noguees, S. and N.R. Baker. (1998). Ozone depletion and increased UV-B radiation: Is there a real threat to photosynthesis? Journal of Experimental Botany. 328:1775-1788
- 8- Antonelli, F., Grifoni, D., Sabatini, F. and G. Zipoli, (1997). Morphological and physiological responses of bean plants to supplemental UV radiation in mediterranean climate. Journal of Plant Ecology. 127:128-136.

- 9-Bandurska, H., Piperowska-Borek, M. and M. Cieslak, (2012). Response of barley seedlings to water combination. *Actaphysiologiae plantarum*. 34:161-171.
- 10-Bornman, J.F. (1989). Target sites of UV-B radiation in photosynthesis of higher plants. *Journal of Photochemistry and photobiology*. 4:145-158.
- 11-Booji-James, I.S., Dubes, S.K., Jansen, M.A.K., Edelman, M. and A.K. Mattoo, (2000). Ultraviolet-B radiation impacts light-mediated turnover of the photosystem II reaction center heterodimer in Arabidopsis mutant altered in phenolic metabolisms. *Journal of Plant Physiology*. 124:1275-1283
- 12-Blum, A. (1998). Plant breeding for stress environments. CRC press, Inc Pp.45-56.
- 13-Cirak, C. and E. Esendal, (2006). Drought stress of soybean. *Journal of the Faculty of Agriculture*. 21:231-237.
- 14-Darikewicz, M. (1994). Chlorophyllase occurrence function mechanism of action, effect of extra and internal factors. *Photosynthetica*. 30:321-337.
- 15- Damian, J., A., Allen, S N. and B. N R, (1998). Ozone depletion and increased UV-B radiation: Is there a real threat to photosynthesis? *Journal of Experimental Botany*, 9(328): 1775-1788.
- 16- Geber, Susan, B., Kristin, E., Voelki, Andrson, T.W., Finn and D. Jenemy, 1997. SPSS Guide to New Statistical Analysis of Data. Springer, Newyork.
- 17-Hassan, I., Aouzeid, H., and J. Basahi, (2011). Photosynthetic response of Egyptian cultivar of brood bean (*Vicia faba L.*) to UV-B and drought, singly and in combination. *Journal of Agricultural Science and Soil Science*. 1(11):455-461.
- 18-Hopkins, W.G. (1995). Introduction to plant physiology. Johnwiley and sons, Inc .Newyork, USA. Pp:464.
- 19- Hopkins, L., Bond, M.A., and A.K. Tobin, (2002). Ultraviolet-B radiation reduces the rates of cell division and elongation in the primary leaf of wheat (*Triticum aestivum L.*). *Journal of Plant, Cell and Environment*. 25: 617-625.
- 20-Horii, A., Mccup, P. and K. Shetty, (2007). Enhancement of seed vigour following insecticide and phenolic elicitor treatment. *Bioresour Technology*. 98:623-632.
- 21-Hofmann, R.W., Campbell, B.D., Bloor, S.J., Swinny, E.E., Markham, K.R., Ryan, K.G. and D.W. Fountain, 2003. Responses to ultraviolet-B radiation in *Trifolium repense L.* physiological links to plant productivity and water availability. *Plant, Cell and Environment*, 26:603-612.
- 22-Hsiao, TC. (1973). Plant responses to water stress. *Annual Review Journal of Plant Physiology*. 24:519-570.
- 23-Jiang, y. and N. Huang, (2001). Drought and heat stress injury to two cool-season turfgrasses in relation to antioxidant metabolism and lipid peroxidation. *Crop Science*. 41:436-442.
- 24- Kovacs, E. and A. Keresztes, (2002). Effect of gamma and UV-B/C on plant cells. *Micron*, 33: 199-210.
- 25- Krizek, D.T., Brita, S.J. and R.M. Miewcki, (1998). Inhibitory effects of ambient level of solar UV-A and UV-B on growth of New Red Fire lettuce. *Journal of physiology plant*. 103(143):1-7
- 26- Larkum, A. W. D. and W. F. Wood, (1993). The effect of UV-B radiation on photosynthesis and respiration of phytoplankton, benthic macroalgae and seagrasses, *Photosynthesis, Research*. 36: 17-23.
- 27-Liheng, H., Xiayun, J., Zhiqiang, G. and L. Runzhi, (2011). Seedling to drought, UV-B radiation and their combined stress. *African Journal of Biotechnology*. 10(20):4046-4056.
- 28- Lobato, A.K.S., Oliveira Neto, C.F., Santos Filho, B.G., Costa, R.C.L., Cruz, F.J.R., Neves, H.K.B., and M.J.S. Lopes, (2008). Physiological and biochemical behavior in soybean (*Glycine max cv. Sambaiba*) plants under water deficit. *Australian Journal Crop Science*, 2: 25-32.
- 29-Lichtenthaler, H.K. and A.R. Wellburn, (1985). Determination of Total Carotenoids and Chlorophylls A and B of Leaf in Different Solvents *Biochemical Society Transactions*. 11: 591-592.
- 30 -Mezaros, I., Laposi, R., Veres, S., Bai, E., Lakatos, G., Gaspar, A. and O., Mile, (2001). Effects of supplemental UV-B and drought stress on photosynthetic activity of sessile oak (*Quercus petraea L.*). *Proceedings of 12th International Congress on Photosynthesis*.
- 31-Nautiyal, P.C., Rachaputi, N.R. and Y.C. Joshi, (2002). Moisture-deficit-induced changes in leaf-water content, leaf carbon exchange rate and biomass production in groundnut cultivars differing in specific leaf area. *Field Crop Research*. 74: 67-79.
- 32- Nogue, S., Allen, D.J., Morison, J.I.L. and N.R. Baker, (1998). Ultraviolet-B radiation effects on water relations, leaf development, and photosynthesis in drought pea plants. *Journal of plant physiology*. 117:175-181.
- 33- Park, SC., Lee, JR., Kim, JY. and et al. 2010 Pr-1, a novel antifungal protein from pumpkin rinds. *Biotechnology Lett*; 32(1):125-130.
- 34- Reddy, K.R., Kakani, V.G., Zhao, D., Mohammed, A. R. and W, Gao. (2003). Cotton responses to ultraviolet-B radiation: Experimentation and algorithm development. *Agricultural and Forest Meteorology*. 120: 249-265.
- 35-Ros, J. (1990). On the effect of UV-radiation on elongation growth of sunflower seedlings (*Helianthus annuus L.*) (Thesis) 1-157 in Karlsru, Beitr. Entw.Okophysiol, 8, Tevini, M. (ed.), Bot. Inst. II, Karlsruhe.

- 36 -Rucker, K.S., Kvien, C.K, Holbrook, C.C. and J.E. Hook, (1995). Identification of peanut genotypes with improved drought avoidance traits. *Peanut science* .24:14-18.
- 37- Sisson, W.B. (1981). Photosynthesis, growth and ultraviolet irradiance absorbance of *Cucurbita pepo L.* Leaves exposed to ultraviolet-B radiation (280-315nm). *Plant Physiology*. 67: 4-120.
- 38- Smirnoff, N., and G. L., Wheelev. (2000). Ascorbic acid in plants: Biosynthesis and function. *Critical Reviews in Plant Sciences*. 19(4): 267-290.
- 39-Sullivan, J.H. and A.H., Teramura, (1989). Field study of the interaction between solar ultraviolet-B radiation and drought on photosynthesis and growth in soybean. *Journal of Plant Physiology*. 92:141-146.
- 40- Schmidt A.-M., Ormrod, D.P., Livingstone, N.J. and S. Misra, (2000). The interaction of ultraviolet-B radiation on water deficit in two *Arabidopsis thaliana* genotypes. *Annals of Botany* 85, 571–575.
- 41-Tevini, M., Mark, U., and M. Saile-Mark, (1991). “Effects of enhanced solar UV-B radiation on growth and function of crop plant seedlings”, *Curr. Top. Plant Biochemical, Physiology*, 10: 13-31.
- 42-Tian, X.R. and Y.B., Lei, (2007). Physiological responses of wheat seedling to drought and UV-B radiation effect of exogenous sodium nitroprusside application. *Russian Journal of plant physiology*.54:676-682
- 43-Turner, C. and M. Myones, (1980).Turgor maintenance by osmotic adjustment. A review and evaluation .In adaptation of plant to water and high temperature plant to water and high temperature stress .N.C.Turner and P.J.Kramer (eds) Wiley. New york.87-103
- 44-Venkateswarlu, B. and K. Ramesh, (1993). Cell membrane stability and biochemical response of cultured cells of groundnut under polyethylene glycol-induced water stress. *Plant Science*. 90: 179-185.
- 45- Wheatherley, P. E, (1950). Studies in water relations of cotton plants, the field measurement of water deficit in leaves. *New phytogenesis*, 49:81-87
- 46- Wilkinson, S., and W.J., Davies, (2010). Drought, Ozone, ABA and ethylene: new insights from cell to plant to community. *Plant, Cell and Environment*, 33:510-525.
- 47 -Woodall, G.S. and G.R., Stewart, (1998). Do antocyanins play a role in UV protection of the red juvenile leaves of *syzygium*? *Journal of Experimental Botany*, 49:1447-1450.
- 48-Yao, Y., Xuana, Z., Li, Y., He, Y., Korpelainen, H., and C. Li, (2006). Effects of ultraviolet-B radiation on crop growth, development, yield and leaf pigment concentration of tartary buckwheat (*Fagopyrum tataricum*) under field conditions. *European Journal of Agronomy*, 25:215-222.
- 49-Zubaer, M.A., Chowdhury, A.K., Islam, M.Z., Ahmed, T. and M.A. Hasan, (2007). Effect of water stress on growth and yield attributes of aman rice genotypes. *International Journal of Sustainable Crop Production*. 2(6):25-30.

The study of interactive effects of UV-B Radiation and drought stress on some physiological traits of two cultivar of gourd (*Cucurbita pepo* L.)

Nobar, Hajihosseino^{1,*}, Siavash Hosseini² and Rashid Jamei²

1- Science student, Department of Biology, Urmia University, Iran

2- Faculty, Department of Biology, Urmia University, Iran

Abstract

The objective of the present investigation was to study the effect of drought stress, UV-B radiation and the combined effects of UV-B and drought stresses on two cultivars of gourd (Mashhad and Hamadan) seedling. The gourd plants were grown with diurnal regime of 16h light and 8h dark and temperature of 22/26⁰C (night/day). The relative humidity was 60% and average of photosynthetically active radiation was 150 $\mu\text{mol. m}^{-2}.\text{S}$ for 25 days. Then, 25-days-old seedlings were divided in to four groups: The control and three groups subjected to stress conditions: UV-B radiation and drought stress conditions, UV-B radiation and drought stresses combined. Results showed that shoot and root length, shoot and root dry and fresh weight, leaf total area, leaf RWC, chlorophyll a, b and carotenoid contents which were irradiated either with UV-B, drought stress or combined of two stresses have reduced significantly when compared with control. The physiological parameters indicate that with this experiment situation UV-B stress has stronger stress effectors than drought on the growth of seedling of both cultivars. The results suggested that co-stresses of supplementary UV-B radiation and drought synergistically functioned and one of them could alleviate the inhibitory effects of another under the condition of arid and semiarid loessial soils.

Key words: Drought stress, Gourd, Photosynthetic pigments, RWC

* Corresponding Author: Nobar, Hajihosseino, E-mail: hnoabar@ymail.com